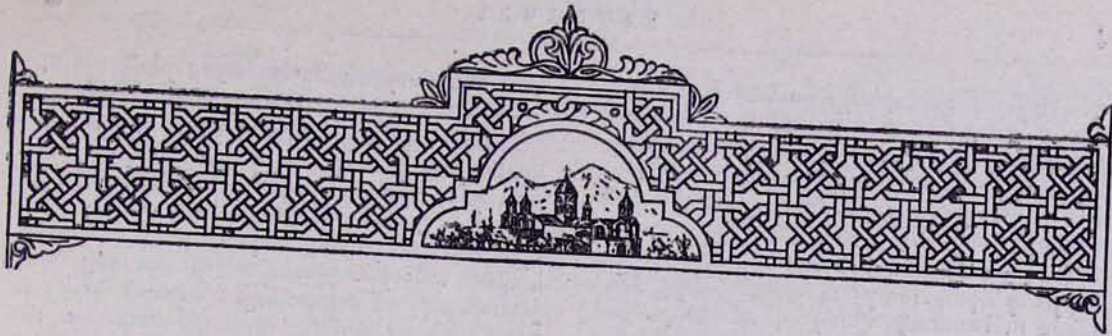

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

Հ Ո Ւ Ն Ա Հ Ա Յ Թ Ե Մ Ը

այ և հույն ժողովուրդների բարեկամությունը հազարամյակների պատմություն ունի: Դարեր շարունակ կերտվել և ամրապնդվել են Հայ և Հույն՝ Քրիստոնեական երկու հնագույն եկեղեցիների մշակութային-եկեղեցական կապերն ու դրացնությունը: Հայ և հույն ժողովուրդների մտքի և հոգու եղբայրությունն ու համագործակցությունը բարձրանում է մինչև հնագույն դարերի խորքերը: Հայ և հույն մշակույթների մերձեցումը, հայ և հույն եկեղեցիների միաբարական աշխատանքները մի հզոր ազդակ են հանդիսացել երկու ժողովուրդների եղբայրացման և ազգային մշակույթի ծաղկման: Նրանք միաժամանակ են ընդունել քրիստոնեության լույսը և հաճախ միասին են կովել՝ պաշտպանելու համար իրենց սուրբ հավատը և Հայրենիքը:

Այս գաղափարների և պատմական իրադարձությունների լույսի տակ, երբեք պատահական չէին այն եղբայրական գուրգուրանքն ու սրտբաց ասպնջականությունը, որ միշտ ցույց է տվել ազատասեր Հելլադան հայ ժողովրդի տարագիր գավակներին ինչպես անցյալում, այնպես էլ 1921—1922 թվականներին, երբ Զմյուռնիայի աղետից հետո, բազմաթիվ գաղթական հայեր ապաստան գտան հյուրընկալ Հելլադայի կապույտ երկրների տակ: Հունաստանի ժողովուրդը եղբայրորեն իր գիրկն ու սիրտը բացեց տառապահար հայ ժողովրդի բեկորների առաջ:

1890-ական թվականներից սկսած կազմվում է հունահայ նոր գաղութը, երբ Կոստանդնուպոլսի 1895—1896 թվականների հայկական տխուր կոտորածներից հետո

գաղթականության մի նոր հոսանք սկսվում է, դեպի Հունաստան: Առաջին գաղթականները հաստատվում են Աթենքում, Պիրեայում, Սալոնիկում՝ կազմելով Հունաստանում հայ նոր համայնքի առաջին կորիզը, որին ապագայիս են միանալու տասնյակ հազարավոր նոր գաղթականների խմբեր 1921—1922 թվականներին:

Հունահայ նոր գաղութը ժամանակավորապես ղեկավարվում է Կոստանդնուպոլսի Պատրիարքարանից ուղարկված այցելու հոգևոր հովիվներով:

1908 թվականի սեպտեմբեր 22 թվակիսի արհայական հրովարտակով պաշտոնապես հաստատվում է հունահայ համայնքը որպես «Աթենքի և Պիրեայի արևմտյան օրթոդոքս հայերու հասարակություն»: Իայց հունահայ գաղութը, չկազմելով օրինական փոքրամասնություն, զբղվում է փվարկության և կազմական կանոնագրի իրավունքից: Այս պատճառով Հունաստանի հայոց առաջնորդները և նրա խորհրդականները միշտ եղել են նշանակովի, 35 տարիներից ի վեր:

1923 թվականին Կոստանդնուպոլսի Պատրիարքարանի կողմից Հունաստանի առաջնորդ և Պատրիարքարանի պատվիրակ է նշանակվում Կարապետ արքեպիսկոպոս Մազլըմյանը, որը հունահայ բեմը ղեկավարում է մինչև իր մահը՝ 1951 թվականը:

Մազլըմյան սրբազանի առաջնորդության տարիներին նրա գլխավոր գործակիցներն են հանդիսանում նշանակված կենտրոնական վարչություններ, խորհրդակցական բնույթով:

Մազլըմյան սրբազանի մահից հետո Մայր Աթոռի կարգադրությամբ և նշանակումով,

որպես էշմիսմանի բեմի, հունամայ բեմը դե-
կավարում է եզրիպտամայ-բեմի բարեխնամ
առաջնորդ գերաշնորհ Տ. Իսահակ արքեպիս-
կոպոս Սիրունյանը՝ այցելու բեմակալ առաջ-
նորդի հանգամանքով, մոտավորապես երկու
տարի:

1956 թվականին Երուսաղեմի Սրբոց Հա-
կոբյանց միաբանության անդամներից հոգե-
շնորհ Տ. Իսահակ վարդապետ Դազարյանը
ստանձնում է հունամայ բեմի առաջնորդա-
կան տեղապահի պաշտոնը, Արեմի Կենտ-
րոնական վարչության հրավերով:

1957 թվականի հուլիսի 7-ին, Հունաստա-
նի հայոց բեմական խորհրդին ուղղված Վե-
նափառ Հայրապետի սրբատառ կոնդակով
առաջնորդ և Հայրապետական պատվիրակ
է նշանակվում Տ. Իսահակ վարդապետը: Այդ
առթիվ Վենափառ Հայրապետը գրում էր.

«Նկատի ունենալով հունամայ բեմը առաջ-
նորդով մը օժտելու անհրաժեշտությունը՝ ի
շինություն և ի պայծառություն ձեռ եկելե-
ցական կյանքի, և ի նկատի ունենալով այն
հանգամանքը, որ պետականորեն իբրև ա-
ռաջնորդություն (մետրոպոլիս) ճանչցված
ձեռ բեմը անհամար է և ոչ օգտակար՝ եր-
կար ժամանակ թողույ առանց հոգեւոր պետի,
և հաստատելով, որ վերջին մեկ տարվան ըն-
թացքին ձեռ առաջնորդական տեղապահը իր
կենդանի խոսքով և գործով, իր նվիրումով և
ժողովրդասիրությամբ արդյունավետ դարձույ
իր հոգեւոր աշխատանքը՝ ձեռ բեմին մեջ:
Մենք Մեր այս գրով հոգեւորհ Տ. Իսահակ
վարդապետ Դազարյանը Հայրապետական
պատվիրակ կնշանակենք հունամայոց բեմին,
որպեսզի իբրև առաջնորդ դեկավարե ձեռ
բեմը և այդ հանգամանքով ճանչցվի նաև
պետական իշխանության կողմէ՝ համաձայն
ձեռ բարեխնամ երկրի օրենքներուն»:

Քանի որ մինչև վերջերս Հունաստանում
չկար մի բեմական կանոնադրություն առաջ-
նորդ ընտրելու մասին, շատ բնական էր, որ
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Հայրապետա-
կան նվիրակ կամ առաջնորդ նշանակեր հու-
նամայերի համար, առաջնորդ՝ որ միշտ ճա-
նաչվել էր պաշտոնապես հույն կառավարու-
թյան կողմից որպես «հայոց միտրոպոլիտ»:

Այս պարագային էլ, 1957 օգոս-
տոս 26 թվակիր պաշտոնագրով, Հու-
նաստանի բազմվորության Կրթական և
կրոնական գործոց ազգային նախարարու-
թյան նախարար պր. Ա. Երզնաստոպոլոսը
«Հունաստանի ուղղափառ հայոց առաջնորդ»
հոգեւորհ Տ. Իսահակ վարդապետին հայտ-
նում էր իր «խորին գոհունակությունն ու
հրճվանքը» «այս բարձր և սուրբ պաշտոնի»
ստանձնման առթիվ և իր հավանությունն էր
տալիս Վենափառ Հայրապետի կողմից Իսա-

հակ վարդապետի հունամայոց բեմի առա-
նորդ նշանակմանը (պրոտոկոլ № 77650):

Հունաստանի բազմվորության Կրթական և
կրոնական գործոց ազգային նախարարու-
թյունը իր պաշտոնական գրության պատճենն
ուղարկել էր նաև օտար դավանությանց բաժ-
նին, Ներքին գործոց նախարարության ընդ-
հանուր տնօրինության, Ներքին գործոց նա-
խարարության օտարների սպասարկության
բաժնին և Արտաքին գործոց նախարարու-
թյան Կրոնական գործոց տնօրինության՝ ի
գիտություն:

Հունամայ բեմի Կենտրոնական վարչու-
թյունը, որն արդեն 15 տարուց ավելի է, ինչ
պահում էր իր գոյությունը, նշանակված լի-
նելով Մազրմյան սրբազանի առաջնորդու-
թյան օրերին, մոտ մեկ տարի աշխատելուց
և համագործակցելուց հետո առաջնորդի հետ,
նիշտ այն պահին, երբ Մայր Աթոռը հոգե-
շնորհ Տ. Իսահակ վարդապետի պաշտոնը
օրինականացնում էր՝ նրան նշանակելով
Հայրապետական պատվիրակ, Մայր Աթոռ
ուղարկած իր 1957 թվականի հունիս 28-ի
հետագրով և 1957 թվականի հունիս 29 թվա-
կիր նամակով, «առաջնորդական պատաս-
խանատու և փափուկ պաշտոնին» համար
անհամար էր գտնում առաջնորդին և պա-
հանջում Իսահակ վարդապետի հետագումը
Հունաստանից:

Վենափառ Հայրապետի նախագահության
տակ Գերագույն Հոգեւոր Խորհուրդը հանգա-
մանորեն ֆենելուց հետո հունամայոց եկեղե-
ցական տաճնապը, 1957 հուլիս 20 թվակիր
նամակով պատասխանեց Արեմի Կենտրո-
նական վարչության.

«Իրոք շատ ցավալի է, որ երիտասարդ մի
վարդապետ, որ մոտ մեկ տարի է ինչ ձեռ
բեմում աշխատում է իբրև առաջնորդական
տեղապահ, և որի մասին ոչ մի դժգոհություն
չէիք հայտնել, հանկարծ ծանր ամբաստա-
նություններով մեղադրվում է այն պահին,
երբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը նշանա-
կում է նրան Հայրապետական պատվիրակ:

Անսպասելի էր այս Մայր Աթոռիս համար
և անբացատրելի, վասնզի Վենափառ Հա-
յրապետը վստահ էր, թե դուր ուրախությամբ
պիտի ընդունեինք իր որոշումը ձեռ առաջ-
նորդական տեղապահի մասին:

Մեզ խոր վիշտ է պատճառում նաև ձեռ
այն ակնարկը, թե Մայր Աթոռը նախօրոք չի
առել ձեռ համաձայնությունը և գրում եք
նույնիսկ՝ «հայտնի է Ձերդ Վենափառության,
որ գաղութս ի հոգեւորս եեթակա ըլլալով
հանդերձ Մայր Աթոռ Ս. էշմիսման և անոր
Հայրապետին, ի վարչականս եեթակա է Ազ-
գային Սահմանադրության ժողովրդական
սկզբունքներուն և տրամադրություններուն»:

Մեր կարծիքով այս ոգով չէ, որ պետք է խոսեիք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հետ՝ Մայր Աթոռը ամբաստանելու դիրքի մեջ դնելով ինքներդ ձեզ:

Խորհրմացության մեջ եմ ընկնում կարծելով, թե հունահայ թեմը միայն ի հոգևոր ենթակա է Մայր Աթոռին: Այդ բանաձևը վերաբերում է Մայր Աթոռի և Կիլիկյան Աթոռի հարաբերություններին: Մայր Աթոռը լրիվ իրավունք ունի Հայրապետական պատվիրակ նշանակելու և առաջնորդ առաջարկելու որևէ թեմի համար, ինչպես արվել է շատ հաճախ անցյալում: Մահով բնավ չեն խախտվում սահմանադրական ժողովրդական սկզբունքները, որովհետև այդ առաջարկությունից հետո ժողովուրդը օրինավոր բնորոշումը կարող է ընտրել կամ չընտրել ավելի թեկնածուն: Իայց ոչ մի դեպքում որևէ թեմական խորհուրդ կամ կենտրոնական վարչություն իրավասություն չունի ի հառաջգունե մերժելու հայրապետական որոշումը և պատվիրակի նկատմամբ:

Այնուամենայնիվ, հակառակ այն իրողության, որ Մայր Աթոռում բազմաթիվ հետադեմ ստացվեցին հունահայ զանազան եկեղեցական և ազգային կազմակերպություններից, որոնք ամբաստանում էին Աթենքի Կենտրոնական վարչությանը՝ հունահայ գաղութի ծոցում այսպիսի արվեստականորեն և այլ նպատակներ հետապնդող կացություն ստեղծած լինելուն համար, Մայր Աթոռը շարունակեց գործակցել և բանակցել վարչության հետ, նրա առաջ երբեք չհանեց իրավական-կանոնական դժվարություններ, աշխատեց հաշտարար և անկողմնակալ ոգով վարչության հետ, և երբ որոշ անհամաձայնություններ ծագեցին առաջնորդական տեղապահի և Կենտրոնական վարչության միջև, Մայր Աթոռը կամեցավ հարցը բնական կերպով և աշխատեց հանգեցնել առարկայական եզրակացության, ապա անելու համար համապատասխան կարգադրություններ, ի հարկին նույնիսկ ետ կանչելով Խառնակ վարդապետին, երբ Կենտրոնական վարչությանը նրա դեմ կատարած ամբաստանությունները առարկայական և օրինավոր բնորոշումը նշովեին: Բայց Կենտրոնական վարչությունը Մայր Աթոռի բոլոր առաջարկները և կոչերը մերժեց և փորձեց ժխտել Մայր Աթոռի հարցը բնական իրավունքն իսկ: Կենտրոնական վարչությունը կտրուկ ստում էր. «Մենք բացարձակապես չենք հաճաչում որևէ հոգևոր առաջնորդ, որ նշանակված լինի Ս. Էջմիածնից»:

Հունահայ այսպես կոչված տագնապի ափրով էլ դժբախտաբար «ձայն բարբառող լանապատի» մնացին հայրապետական հաշ-

տարար ու խաղաղասիրական ոգով գրված հորդորներն ու կոչերը: Վեհափառ Հայրապետը, իր 1958 թվականի մարտ 1 թվակիր պաշտոնական մի գրության մեջ, ուղղված արտասահմանի մեր մի շարք բարձրաստիճան հոգևորականներին, գրում էր. «...Մեր բոլոր կոչերը անտեսվեցան նախկին Կենտրոնական վարչության կողմ: Մենք ամեն զեղով Խառնակ վարդապետը պարտադրելու տրամադիր չէինք: Քանիցս գեցինք իրենց, որ Մայր Աթոռը բնեն այս խնդիրը, ի հարկին Մամբե արհեստակցապետ Սիրունյանը ռադիկալ իրև անաշտ բնեկ: Սակայն համատարբեք և անխորհուրդ կերպով Մեր բոլոր հայրական ու հաշտարար առաջարկները մերժեցին և նույնիսկ իրենց նախակներով համարձակորեն ժխտեցին Մայր Աթոռի հեղինակությունը և իրավունքը հունահայ թեմի ներքին տագնապով զբաղելու: Եվ այս բոլորը մարմնի մը կողմն, որուն գոյությունը որևէ իրավական հիմունք չունեն: Ահա թե ինչու Մենք հետզհետե համագվեցանք, թե անոնց միտքը ծուռ է և իրենք ոչ թե Խառնակ վարդապետին հետ հաշիվ ունին (գոր իրենք իսկ հրավիրած էին և մեկ ամբողջ սարի գործակցած էին առանց որևէ դժգոհության), այլ իրենց նպատակն է մերժել Մայր Աթոռի հեղինակությունը և հնար մը գտնել Անթիլիասին նամբան բանալու: Եվ երբ այդ է իրենց մտադրությունը, անշուշտ համաձայնության որևէ եզր գտնել հնարավոր չէ: Ամեն տեղ նույն հակառակորդն է, որ նույն ոգիով, նույն նպատակներով և նույն մերողներով կ'աշխատի Մայր Աթոռի դեմ, գուտ ֆալաֆական նպատակներով»:

Տխուր է մի ավելորդ անգամ ևս այստեղ հաստատել, որ Անթիլիասը և նրան գործակից մի շարք մարդկանց խումբը բոլոր միջոցներով ձգտում են իրենց ազդեցության տակ առնել Սփյուռքի էջմիածնական թեմերը:

Այս անգամ հերքը հունահայ թեմին է հասել: Այստեղ էականը, խնդրո առարկա հարցը առաջնորդի անձը չէ, այլ Ս. Էջմիածնի և Ամենայն Հայոց Հայրապետի հեղինակության և գերագահության հարցը, որի դեմ սուր է նոնում Աթենքի Կենտրոնական վարչությունը: Այս դեպքում առաջնորդն է փափության նոխազը, զոհը:

«Այստեղ ևս վերին միջամտություններն են, որ վնասակար դեր կատարեցին հոգևոր անթիլիասականներուն,— գրում է Վեհափառ Հայրապետը նույն նամակում:— Մենք լրիվ համաձայն ենք, որ առաջնորդները նշանակովի ըլլալու չեն, սակայն Հունաստանի պարագան բացառիկ էր, արված ըլլալով որ՝

ա) թեմը որևէ կանոնադրություն չունի, որոնք հիման վրա կարելի ըլլար առաջնորդ ընտրել:

բ) Հին Կեդրոնական վարչությունը որևէ օրինական հիմք չունի և ընտրված մարմին չէր, այլ 15 տարի առաջ նշանակված մարմին մը նախկին առաջնորդի կողմէ:

գ) Նախկին առաջնորդը ևս ընտրված չէ, այլ նշանակված իր ատենին Պոլսո պատրիարքին կողմէ:

Ահա այս բոլոր ի նկատի ունենալով, Մենք Հայրապետական պատվիրակ և առաջնորդ նշանակեցինք Իսահակ վարդապետը, այն մտածումով, որ երբ մոտ ապագային հնարավոր կ'ըլլա կանոնադրություն մը մշակել, առիթ կ'ունենան ընտրություններ թե՛ առաջնորդի, թե՛ օրինավոր Կեդրոնական վարչության մը:

Բայց Մայր Աթոռը վստահ է արդարության և իրավունքի վերջնական հաղթանակին, և վստահ է մանավանդ հունահայ օրինապահ և կարգապահ ժողովրդի արքայաժողովրդի և կորովին:

Վեհափառ Հայրապետը, իր պաշտոնական մի ուրիշ նամակով, ընդհանրապես խոսելով այսօրվա մեր Սփյուռքի եկեղեցական տաճնայի մասին, գրում էր. «Կիսուրեմք, թե այսօրվա շար գործերու և եկեղեցաբանդ արարներու առջև, Մայր Աթոռի Դահլիճի մը անտարբեր չէր կրնար մնալ: Պատմության առջև դատապարտելի պիտի ըլլանք, երբ տկարանանք Ս. Էջմիածինը պաշտպանելու սուրբ գործին մէջ: Եվ այդ պաշտպանության սրբազան գործը պիտի շարունակենք, և պետք է շարունակենք, մեր բոլոր հոգևոր-բարոյական զենքերով և օրինական միջոցներով, արքեպիսկոպոսի համար խիղճը համայն հայ հավատացյալ ժողովրդին: Եվ չենք տարակուսիր, թե այս սուրբ աշխատանքի նախապարհին վրա պիտի գործակցին Մեզ Մեր բոլոր Աթոռները, Մեր բոլոր հոգևորականները անվերապահօրէն: Կիլիկյան Աթոռի տաճնայր ինչքան ատեն իր սահմաններուն մէջ էր, բնական է, որ միջամտությունը եղբայրական հորդորի բնույթը ունեն: Մեր ներկայությունը Անթիլիաս և Կահիրէի Եպիսկոպոսական ժողովի առաջարկություններով Մենք կ'ամեցանք մասնավոր Աթոռի մը մէջ ստեղծված վտանգավոր տագնապը լուծել ընդհանուրով և ի շահ ընդհանուրին, իսկ երբ Մեր սիրո կոչը և հորդորները լսելի չեղան, Մենք նախահաճ ֆաշիստներ: Մենք երբեք հրահանգներ տալու հովիւ չառինք, Մենք երբեք դատապարտության վերին շարժակցեցինք, Մենք երբեք թշնամական ոգի չսնուցանեցինք Անթիլիասի և անոր Դահլիճին նկատմամբ և չ'ազդարեցինք իրենց ներքին

անջատումը կամ ուրիշ Աթոռի մը ստեղծումը, այլ միշտ իրարհասկացողությամբ, միության և խաղաղության ջատագովը մնացինք: Սակայն երբ Անթիլիաս Մեր հայրապետական թեմերու մէջ ոտնձգություն ըրավ, և ուղղակի հարձակումներ էջմիածնի և էջմիածնի հավատարիմ հոգևորականներու և ժողովուրդի դէմ, զանոնք ֆաշիականացի կասկածելի և վտանգավոր տարր հռչակելով հրապարակաւ (Զարեհ և Խորեն Եպիսկոպոսներու հայտարարությունները, հառերը, որոշ թերթերու խմբագրականները և այլն) և երբ նույն Անթիլիասը ծագիւրներ կ'ընէր և գործադրության կ'ընէ Ս. Էջմիածնէն բաժանելու երուսաղեմի Աթոռը, Հունաստանի թեմը, Պարսկաստանի Մեր թեմերը և նաև մյուս Մեր առաջնորդական վիճակները, այդ պարագային անշուշտ Մենք այլևս ձեռնածալ չենք կրնար մնալ: Այս պահուս կացությունը հիմնովին տարբեր է: Այլևս մենք կ'զգուցանենք ոչ թե Կիլիկյան Աթոռի տագնապի մը առջև, այլ եկեղեցական հերձվածող ափ մը խելակորույս և մոլեգնած հոգևորականներու առջև, որոնք Անթիլիասի մէջ նստած կ'հորձեն «էջմիածինը տակնուվրա ընել» (Խորեն Եպիսկոպոսի խոսքերն են): Ոչ մեկ նկատում, ոչ մեկ կողմնակի հաշիվ, նույնիսկ ոչ մեկ ձախողանք Մեզ չեն կրնար շեղեցնել Մեր ուղիղ նախապարհէն: Մենք ամեն գնով և Մեր բոլոր հնարավոր միջոցներով պիտի պաշտպանենք Ս. Էջմիածինը: Անոնք ալ անշուշտ ամեն գնով և իրենց բոլոր միջոցներով պիտի աշխատին «տակնուվրա ընել» Ս. Էջմիածինը:

Մեր հույսը պիտի ըլլա Աստուծո և հայ ժողովուրդի հավատին ու ողջամտության վրա: Մեր պայքարը շինարար է, անոնց պայքարը՝ քանդիչ: Մեր պայքարի նպատակն է միություն և խաղաղություն: Անոնց պայքարի նպատակն է պառակտում, հերձում, ցրում: Անոնց պայքարը ֆաղափական կուսակցության մը պատմական դարձած է, Մեր պատմականը Ս. Էջմիածինն է և մեր վերածնած Մայր Հայրենիքը: Մեր պայքարը սիրո արդյունք է, անոնց պայքարը՝ ատելության արդյունք: Ստույգ է, որ միշտ սերը կ'հաղթէ, որովհետև միայն սերն է շինարար, ատելությունը երբեք ոչինչ չէ շինած, ոչինչ չէ ստեղծած: Ան կուգա ու կ'անցնի մարտիի ամպի մը նման, անշուշտ ավերներ գործելով: Մեր սերունդի պարտքը պիտի ըլլա հնարավոր չափով արագ հաղթահարել շարիքը ու վերահաստատել Հայ եկեղեցւո միությունը, շրջագի հնարավոր չափով նվազ ըլլա ցրվումը և ավերումը: Ուրիշ ճանապարհ չկա այլևս»:

Հերձվածի և պառակտման տխուր ասպետները աշխատում են նաև, ինչպես հայտնի է, խանգարել հունահայ գաղութի և բեմի խաղաղությունը, հեղեղ մեր ժողովրդի միասնականությունը: Վրդովմունքով պետք է արձանագրել, որ դժբախտաբար շարունակվում է Սփյուռում եկեղեցաբաժնի դավադրությունը Հայ եկեղեցու դեմ, Ս. էջմիածնի դեմ, շարունակվում են մեր ժողովրդի ազգային-եկեղեցական միասնությունը բանդելու բնույթ ունեցող դատապարտելի և դավադրական աշխատանքները:

Մեր եկեղեցին իր սկզբնավորության առաջին իսկ օրերից կազմավորվել է որպես Ազգային եկեղեցի, իր ժողովրդավարական վարչաձևով, բնութական և ժողովրդական սկզբունքներով: Մեր եկեղեցին միասնական է եղել... հայ ժողովրդի կամով ու ջանքերով, միասնական է եղել իր Պետով, իր դավանանքով, ժողովրդավարական վարչաձևով, իր ծեսերով ու արարողություններով: Մայր Աթոռին խորք են եղել կրոնական բրոնայեանությունը, աշխարհիկ իշխանության ձգտելու հիվանդագին փառասիրությունը: Մայր Աթոռը երբեք հանդես չի եկել իր հոգևոր իշխանությամբ որպես հայ ժողովրդից, օրենքից և իրավունքից վեր կանգնած մի հաստատություն: Մայր Աթոռի սկզբունքն է եղել առաքելական պատգամը. «Մի՛ տիրելով վիճակացն, այլ օրինակ լինել հօտին»:

Այս ուղիմ, գրում է Վեհափառ Հայրապետը, «ի սեր Աստուծո, ե՛րբ և ի՛նչպես Մայր Աթոռը փառափառ տեսակետներ է պարտադրած կամ առաջադրած մեր նվիրապետական արողներուն և կամ թեմականներուն: Երուսաղեմի և Կոստանդնուպոլսո Աթոռները և մեր առաջնորդությունները ի՛նչ այդպիսի հրահանգներ են ստացած և ինչո՞վ, և ի՛նչպես Մայր Աթոռը կաշկանդած է անոնց ներքին վարչական-կազմակերպչական ինքնավարությունը: Փաստորեն բոլորը այդ իմաստով, բոլոր մեր արտասահմանյան Աթոռները և թեմերը ինքնավար են և անկախ, և կգործեն համաձայն սահմանադրական կանոններու և տեղական պետական օրենքներուն և պայմաններուն: Եվ կգարմանան, քե այս արևի լույսի պես պարզ ճշմարտությունը ինչպե՛ս չտեսնել կձևացնեն ոմանք: ...Այո, մեր եկեղեցին սփանչելի կա-

ռուցվածք մըն է, այդ սփանչելիությունը կկայանա միության և ներքին ներդաշնակության ոգիին մեջ, դավանաբանական-կանոնական, հոգևոր-բարոյական և ազգային տեսակետներն:

Մայր Աթոռ Ս. էջմիածնի հանդես են բերալայությունը զուտ կանոնական և հոգևոր-բարոյական ենթակայություն մըն է, ամբողջած ազգային գիտակցությամբ: Մանավանդ այսօր, երբ Ս. էջմիածինը առավել ոգեշնչումով իր առաջնության ուղիղ ճամբուն վրա կգտնվի, ինքնակամ և անկաշկանդ, տարբե՛ր պիտի մտածեր և տարբե՛ր ոգիով պիտի գործեր:

Հայ եկեղեցու միությունից, հայ ժողովրդի հոգեկան-բարոյական ամբողջությունից դեպի խզում, պառակտում տանող բոլոր ճանապարհները կորստաբեր են, վտանգավոր և դատապարտելի:

Ինչպես Վեհափառ Հայրապետն է նշել իր նույն պաշտոնական գրության մեջ, պարտի և կոչման խորունկ գիտակցությամբ, «մեր բոլոր ուժերով, միախորհուրդ և միակամ, անվարան և անճանաչ պիտի պաշտպանենք մեր Ս. եկեղեցու միությունը, Մայր Աթոռի դարավոր իրավունքները:

Մենք չենք կրնար հաշտվիլ այն մտքի հետ, որ եկեղեցին կրնա իր մեջ բաժանումներ հանդուրժել ըստ փառափառ գիրավարումներու և կուսակցության օրվան շահերուն: Եթե այդ մտքի հետ հաշտվինք, ընդմիշտ բնորոշած պիտի ըլլանք եկեղեցվո քաժանված, պառակտված և իրեամբ զոյա-վիճակը, քանի որ մեր ժողովրդի ծոցին մեջ ալ եղած են և պիտի ըլլան փառափառ բաժանումներ և հակամարտություններ:

Այս բոլորեն վերջ ավելցնենք, քե Մենք միշտ լավատես կմնանք: Ամբողջ հարցը ժամանակի խնդիր է: Միայն քե այդ օրը ինչքան շուտ գա, այնքան լավ կըլլա, այնքան քիչ ավերներ գործված կըլլան մեր եկեղեցիին և Ազգի կյանքին մեջ և այնքան քիչ չափով նյութական ու բարոյական միջոցներ վատնված կըլլան հումայնոս, միջոցներ, որոնք միության, համերաշխության և ներքին գործակցության պայմաններուն մեջ այնքան շինարար կրնային ըլլալ հայապահպանման նվիրական գործին մեջ:

